

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41'371
811.163.41'42
811.163.41'27
DOI: 10.5937/zrffp56-63033

НОВЕ РЕЧИ КАО СРЕДСТВО ОДРЖАВАЊА КОНФЛИКТА У СРПСКОМ ЈАВНОМ ДИСКУРСУ

Светлана М. СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК¹
Институт за српски језик САНУ
Београд (Србија)

¹ s.sljepcevic@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9528-1970>

Примљен: 26. 11. 2025.

Прихваћен: 25. 3. 2026.

НОВЕ РЕЧИ КАО СРЕДСТВО ОДРЖАВАЊА КОНФЛИКТА У СРПСКОМ ЈАВНОМ ДИСКУРСУ²

Кључне речи:
неологизам;
кризни дискурс;
српски језик.

Сажетак. Након погибдије 16 људи изазване падом надстрешнице на железничкој станици у Новом Саду 1. новембра 2024. године, дошло је до друштвене кризе и снажне поларизације у српском јавном дискурсу. Због изостанка одговорности и због непокретања судских поступака дошло је, најпре, до студентских протеста и масовних окупљања у знак подршке породицама страдалих. Затим су представници власти предузимали различите политичке и друштвене активности с циљем сузбијања побуне. У српском јавном дискурсу су се у тим околностима почеле употребљавати речи и изрази попут *ћаџи*, *Ђаџиленд*, *блокадер*, *јумџација* и сл., које углавном служе етикетирању с циљем дискредитације политичких неистомишљеника. Циљ овог рада јесте показати како су нове речи у српском јавном дискурсу постале једно од средстава одржавања конфликта између власти и присталица власти, с једне, и студената, народа који подржава студенте и опозиције с друге стране. Корпус за истраживање сачињен је из различитих извора, помоћу више метода и обухвата период од 1. новембра 2024. године до 15. новембра 2025. године. С обзиром на недвосмислену поларизацију, прикупљена грађа разврстана је према тематском, прецизније ситуационо-комуникативном критеријуму као хиперординираном, али је лексичко-семантичкој анализи придодат критичкоаналитички приступ, у складу са Ферклафовом и Ван Дејковом школом, с циљем да се разоткрију манипулативне стратегије које су на нивоу речника допринеле одржавању друштвене кризе. Секундарни критеријум тицао се употребе из позиција друштвене моћи. Анализа је показала да нове речи и изрази недвосмислено учествују у одржавању поларизације, те да је њихова продуктивност већа међу актерима с нижим степеном политичке (и медијске) моћи.

² Овај рад је финансирало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-33/2026-03/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Увод

Период од 1. новембра 2024. године до јануара 2026. године у српском јавном дискурсу обележила је тема студентских протеста и масовних окупљања, који су иницирани трагедијом у којој је погинуло 16 људи због пада надстрешнице на железничкој станици у Новом Саду. Ни годину дана након трагедије није утврђена одговорност, судски процеси су спори, а реакција власти упитна. Реч *надстрешница* постала је Реч године 2024. према избору Филолошког друштва „Речи” и часописа *Новоречије*.³ Како су се протести интензивирали, представници власти имали су низ предузетих политичких и друштвених активности као одговор. Све наведено условило је велику друштвену кризу, коју уз протесте обележавају и улични сукоби између супротстављених страна, али и између полиције и демонстраната, прекорачења овлашћења, неадекватно процесуирање и сл. Овај конфликт одразио се на српски јавни дискурс који је почео попримати све одлике кризног дискурса. Имајући у виду чињеницу да криза подразумева дестабилизирани поредак у систему, који ствара значајну несигурност и захтева брзу интервенцију политичких актера с највишим степеном друштвене моћи (Falkheimer & Heide, 2010, стр. 514, према De Rycker & Mohd Don, 2013, стр. 7), посебно је важно истаћи да је брзина друштвених реакција утицала на брзину настајања и ширења нових речи и израза.

У српском јавном дискурсу почеле су се употребљавати речи и изрази попут *ћаци*, *Ђациленд*, *блокадер*, *обојена револуција*, *дезинформер*, *конијејнер*

³ Међу условима за избор Речи године стоји следеће: „Реч године је најопштија категорија која обухвата најзначајнију или најрепрезентативнију реч за текућу годину. То је реч која одражава значајне догађаје, трендове или промене у друштву током те године или културне тенденције, моду или стилове који су доминирали у текућој години. Треба да буде релевантна за ширу јавност и да се често користи у комуникацији. Треба да буде део општег лексичког фонда и да се употребљава у различитим контекстима. Може да буде нова реч која је недавно ушла у језик и постала популарна, а може бити постојећа реч која је поново стекла популарност” (<https://www.reci.org.rs/2023/03/03/izbor-reci-godine/>, приступљено 3. новембра 2025).

револуција, њумџација и сл., одакле су, већином, дошли из саме периферије политичког дискурса, са транспарентна на уличним протестима и током блокада или као одговор политичких актера на друштвену кризу, при чему треба истаћи да оне углавном служе етикетирању с циљем дискредитације политичких неистомишљеника.

Циљ овог рада јесте показати како су нове речи у српском јавном дискурсу постале једно од средстава одржавања конфликта између власти и присталица власти, с једне, и студената, народа који подржава студенте и опозиције с друге стране. Претпоставка је да се правац кретања ових речи кретао с лексичке периферије ка центру, од индивидуализације до апелативизације, да је експресивност расла с појављивањем новотворених речи и израза мотивисаних лексемом *ћаџи*, као и са променама значења (или макар вредносне димензије експресивности) појединих речи, али и активацијом постојећих лексема у фонду српског језика, попут лексема *блокаде*, *џумџаџи* и сл. и да су се шириле кроз регистре (од разговорног, неформалног до формалног, али и у супротном смеру – од формалног до разговорног).⁴ Одржавање конфликта, заправо, почива на поларизацији дискурса, те ће овај рад дати допринос и разумевању манипулативних стратегија у српском јавном дискурсу (нарочито кризном), али и проучавању лексичког динамизма.

Теоријско-методолошки оквир

У овом раду бавимо се дискурсном анализом речника у српском јавном дискурсу посматраном током политичке и друштвене кризе изазване последицама пада надстрешнице на железничкој станици у Новом Саду 1. новембра 2024. године. У фокусу су нове речи и изрази којима се реферише на догађаје, особе и активности у вези са студентским протестима и грађанским окупљањем, као и на реакцију власти, њене присталице и друге актере у друштвеној кризи. Досадашња истраживања показују да је велика фреквенција употребе неологизама⁵ на интернету и пре свега на

⁴ У раду се термин *регистар* употребљава у значењу познатом у лингвистичкој стилистици, као функционално дистинктивни језички варијетет, који се разликује с обзиром на ванјезички контекст и ситуацију; овакво схватање регистра подразумева тзв. регистарске опозиције приватно–јавно, официјелно–фамилијарно (исп. Katnić Bakaršić, 1999, стр. 11). Сматрамо да је адекватније говорити о регистрима него о стилевима, нарочито имајући у виду специфичну природу лексике којом се бавимо: она се може наћи и у неформалној и у формалној употреби, према спонтаном начину настанка ближи се разговорном регистру, али је бележи јавни дискурс (пре свега медијски, од ког би се очекивало да буде официјелни). О односима формалног и неформалног, разговорног и официјелног разматра се и у раду Д. Кликовац (Klikovac, 2008).

⁵ О термилошким питањима везаним за одређења неологизама, индивидуализама, околионализама и нових речи досад је вођено доста полемика (исп. Радовић

друштвеним мрежама,⁶ те да узрок томе треба тражити у чињеници да се преко друштвених мрежа омогућава брже усвајање нових речи од стране корисника, као и њихово продирање у идиоме ван друштвених мрежа (Лазивић Коњик, 2024, стр. 63). Такође, литература потврђује да је медијски дискурс адекватан извор за прикупљање података о фреквентности употребе нових речи (Creese, 2017, стр. 3).

Методологија подразумева на првом месту формалнолингвистички, аналитички и дескриптивни приступ при лексичко-семантичкој анализи прикупљених речи и израза, а затим и интерпретативни критички, у складу са друштвеним контекстом. Оваква методологија условљена је поштовањем принципа развијеног у оквиру Ферклафове школе критичке анализе дискурса, који издваја три аспекта анализе: дескрипцију, тумачење и интерпретацију (Fairclough, 1995). Наиме, лексичко-семантичка анализа подразумева анализу семантике нови(ји)х деривата. У истраживању усвајамо Ван Дејков (Van Dijk, 1998) модел идеолошког квадрата како би се објаснила поларизована репрезентација једне и друге (супротстављене) стране. Према Ван Дејковом приступу, процес поларизације произлази из идеологије, односно вредности и ставова који контролишу дискурс одређене стране (групе, колектива). Сваки колектив, попут новинара или политичара, припада одређеној групи која дели заједничке идеолошке претпоставке, које та група покушава да наметне другима, манипулишући дискурсом. Ван Дејков идеолошки квадрат заснован је на четири димензије: 1) наглашавање позитивне репрезентације наше групе (и наших савезника); 2) наглашавање негативне репрезентације супротстављене стране; 3) потискивање (деемфаза) наших негативних особина; 4) потискивање (деемфаза) добрих особина супротстављене групе. Лингвисти усмерени на критичку анализу дискурса неретко истичу опозицију МИ : ОНИ и МИ : ВИ као једну од кључних дискурских стратегија. Бавећи се улогама заменица у дискурсу моћи, на примеру политичког, академског, судског и медицинског дискурса, Марина Катњић-Бакаршић о оваквој поларизацији дискурса опажа да елите моћи у друштву манипулишу урођеном људском потребом за категоризацијом и дихотомијама, те да се тиме омогућава контрола и доминација једних друштвених група над другима, а да подређене групе могу своје освајање моћи реализовати управо мењањем перспективе (Katnić-Bakaršić, 2012, стр. 400).

Тешић, 2009; Оташевић, 2008; Muhvić-Dimanovski, 2005). У овом раду под новом речју подразумевамо сваку новостворену реч као и постојећу реч с новим значењем, без обзира на степен раширености, али с најмање две потврде у корпусу (у истом значењу). С аспекта стандардизованости, сматрамо да су све нестандардизоване, те да ће тек временом моћи или да се стандардизују или да се изгубе.

⁶ Истиче се значај некадашњег Твитера (садашње мреже Икс) као извора за истраживање промена на свим језичким нивоима, нарочито када је реч о језичким иновацијама (Würschinger, 2021), које су најпре уочљиве на лексичком нивоу.

Такође, и старија истраживања показују да су реципијенти медијског дискурса нарочито усмерени на негативне догађаје, сензационализам и насиље (Van Dijk, 1988, стр. 85), што иде у прилог чињеници да међу новим речима преовлађује негативно маркирана лексика.

При лексичко-семантичкој анализи узели смо у обзир сва кључна својства неологизама и начине испољавања *новој*: кроз творбене механизме, употребну вредност и устаљеност (исп. Prčić, 2024, стр. 234). Иновација у лексици која као резултат даје нове речи, дакле, није једнодимензионална појава већ се испољава на плану структуре конкретне речи, унутар самог језичког система, као и у употреби тог система у друштву и култури. На плану структуре речи, лексички ниво може се реализовати на три начина. У првом случају, нове су и форма и садржина, те је реч о морфолошко-семантичком неологизму, насталом применом различитих творбених поступака – од системских и правилом регулисаних, као што су префиксација, суфиксација или композиција, до секундарних и делимично регулисаних, као што је акронимизација, а у ређим случајевима и асистемских поступака. У другом случају нова је само садржина, док је форма већ постојала у језику; тада је реч о семантичком неологизму, који настаје проширењем, сужењем или преносом значења, најчешће путем метафоризације, метонимизације, генерализације или специјализације. У трећем случају нова је само форма, док је значење познато одраније; тада говоримо о морфолошком неологизму, који може настати творбом нове формалне варијанте или увођењем стране форме у домаћи језик (исп. Prčić, 2024). Други параметар односи се на лексичка средства која учествују у настанку неологизма. Уколико се нова јединица формира применом домаћих творбених или семантичких поступака, реч је о унутрашњем, односно домаћем неологизму. Насупрот томе, када се у систем уводи готова страна форма или садржина, настаје увезени неологизам. Између ова два пола налазе се хибридни, односно мешовити неологизми, који комбинују домаће и стране елементе. О хибридизацији као доминантном поступку при творењу нових речи постоји значајан број радова у србистици (о хибридима уопште и њиховим типовима више у Ћорић, 2008; о хибридима на примеру англобализама исп. Лазић Коњик, 2021; о непостојању ограничења у погледу дистрибуције домаћих и страних творбених форманата исп. Ристић, 2012). Такви облици сведоче о динамичној интеракцији унутрашњих и спољашњих чинилаца у развоју лексике (Prčić, 2024). Трећи параметар односи се на употребу језичког система, односно на друштвени и комуникативни статус неологизма. Нова лексичка јединица пролази кроз више међусобно условљених етапа. Полазиште је изражена номинациона потреба, односно појачана социолингвистичка мотивација да се именује нови или новоустановљени сегмент стварности, о чему сведоче и раније кованице, које бележи Бугарски као „политички обојене речи” (Bugarski, 2009, стр. 219). Ако је та потреба довољно снажна, нова реч почиње

да се јавља у комуникацији, са већом или мањом фреквенцијом. Потом следи њено присуство у свести говорника, степен прихваћености у друштву и култури и, коначно, достигнути ниво лексичке устаљености (Prčić, 2024).

Корпус

Корпус за истраживање сачињен је из различитих извора, помоћу више метода и обухвата период од 1. новембра 2024. године до 15. новембра 2025. године: за прикупљање транспарентна служио је сајт Протестографија (protestografija.cloud), за утврђивање настајања, распрострања и употребе нових речи и израза коришћена је претрага на друштвеним мрежама Фејсбук, Инстаграм и Икс, као и претрага на сајтовима медијских кућа Политика, РТС, НоваС, Н1, Пешчаник, Недељник, Информер и Блиц; за проверу (стабилности) значења коришћени су мини-речници са сајта Филолошког друштва „Речи”. Прикупљено је укупно 55 нових речи и израза, од чега је највећи број именица – 52 (укључујући и спојеве с именицама), а за њима следе два придева и два глагола.

Анализа

Прикупљена грађа разврстана је у две ситуационо-комуникационе групе⁷ у зависности од тога да ли реферише на власт, присталице и подржаваоце власти, њихове активности и (условно речено) резултате или на студенте, подржаваоце протеста, студентске активности, протестне шетње и сл. Овај критеријум конструисан је на основу недвосмислено јасно поларизованог јавног дискурса у погледу друштвене кризе изазване падом надстрешнице, која је покренула низ друштвених и политичких акција. Готово све нове речи садрже и одређене етичке судове (на релацијама морално–неморално; истина–лаж), али и идеолошке вредности (на релацијама друштвено прихватљиво – друштвено неприхватљиво; патриотско–непатриотско; лични интерес – колективни интерес). Важно је истаћи да речи делимо искључиво према референцији⁸, тако да се реч *ћаџи*, без обзира на експресивну компо-

⁷ Према Драгићевић (2007, стр. 237), ситуационо-комуникациону групу чине лексеме које су тематски повезане, али су истовремено повезане и на основу припадности истој ванјезичкој искуственој сфери (у литератури се још помиње и термин лексички скуп).

⁸ Референција спада у предметно-појавну макрокомпоненту лексичког значења. У семантици се говори о референцији као одражавању реалних предмета, али контекстуално условљеној (за разлику од денотације, која припада лексеми независно од контекста) (исп. Драгићевић, 2007, стр. 59).

ненту (на равни позитивно–негативно) налази у првој групи. Секундарни критеријум је критеријум употребе у зависности од друштвених актера, будући да контекст диктира врсте емотивно–експресивне (и вредносне) маркираности.

Вероватно творбено најпотентнија нова реч јесте лексема *ћаци*. Ова се лексема први пут појављује као последица огрешења о правописну норму (мешања ћириличног *Ћ* и *Ђ*) у поруци *Ћаци у школу*, исписаној црвеном бојом на улазу у гимназију Јован Јовановић Змај у Новом Саду, крајем јануара 2025. године. Због протеста студената и матураната, који су захтевали одговорност за пад надстрешнице у Новом Саду, дошло је до одлагања почетка другог полугодишта и сукоба са директором школе, а непознати аутор имао је намеру да искаже став о неопходности наставка школске године. Као одговор на овај графит, иницирано је 24. јануара окупљање у Новом Саду под називом „Тражимо Ћација да га пошаљемо у школу”, најављено на Фејсбуку. Већ је назив овог окупљања сугерисао да ће народном довитљивошћу лексема *ћаци* постати и идеолошко средство. Првобитно множина заједничке именице постала је најпре облик једине, а затим је од заједничке именице створен апелатив *Ћаци*, али се надаље, паралелно с њим, наставила употребљавати заједничка именица *ћаци* с упливима нових нијанси значења. Првобитно је лексема *Ћаци* означавала властито име, затим је дошло до првог општег значења. Примарно значење новонастале речи *ћаци* било је пејоративно: „назив за присталице режима”. Представници владајуће коалиције, као и њихове присталице, почели су се убрзо затим декларисати као *ћаци*, истичући позитивне особине и идентификујући се с пожељним вредносним категоријама, те се пејоративност у оваквим контекстима изгубила. Тако је у врло кратком року: 1) промењено значење; 2) промењен регистар; 3) проширена дистрибуција. У једном од својих обраћања председник Републике Србије изјавио је: „И ја сам *ћаци*”, а затим је носио мајицу с таквим натписом и објавио је на Инстаграм профилу поводом Дана студената уз дуже саопштење у којем афирмативно говори о студентима који су организовали тзв. контрапротесте у Пионирском парку.⁹ Моћ при конституисању одређеног дискурса одређена је управо друштвеним улогама, чиме се условљавају и дискурсне стратегије, а овај пример показује

⁹ Цела објава гласи: „Као што видите у мајици сам на којој пише ’И ја сам *ћаци*’. Нисам. Ти млади момци и девојке су много храбрији од мене. Спавао сам у великој и топлој соби овде у Софији у хотелу, док су они били под шатором, на киши, ветру и тако се муче сваки дан и сваку ноћ, да не говорим о томе да их нападају физички, на све могуће начине. А мало ко хоће да говори о њиховој невероватној борби. И та борба је чудесна, ти млади људи у Ћациленду ништа не траже ни од кога, већ да добију право да уче, ама баш ништа више од тога. Никога не ометају, никога не блокирају, не проводе терор, једино што траже је њихово право да уче” (<https://www.instagram.com/avucic/>, приступљено 3. септембра 2025).

да се идентификација према концепту *ћаџи* у случају председника, као друштвено најмоћнијег актера, води према позитивним особинама, вредносно супротстављеним првобитно приписиваним. На сајту Филолошког друштва „Речи”, у мини-речнику, објављеном 30. јануара 2025, лексема *ћаџи* означена је квалификатором *йодруїљиво*, међутим, узимајући у обзир аутоперцепцију особа које се идентификују с појмом *ћаџи*, овај квалификатор не важи, јер се значење у дискурсу јавних актера са друштвеном моћи (углавном политичком), заправо, мења у афирмативно. Можда управо овај пример најбоље илуструје брзину промена конотативних вредности неологизама.

Од јануара до октобра 2025. године, лексема *ћаџи* постала је мотивна реч за нове речи и спојеве: *Ћаџи*, *ћаџиленд* (*Ћаџиленд*), *ћАџа*, *ћаџин*, *ћаџко*, *алфа ћаџи*, *ћаџика*, *ћаџаг*, *ћаџнуїи*, *ћаџизација*, *ћаџи дийломайїија*, *ћаџи лојалисїи*, *ћаџисїи(a)*, *ћаџисїиички*, *ћаџионалисїи(a)*, *ћаџизам*, *йолићаџи*, *ћаџисїиан*, а истовремено, с гранањем ове породице нових речи, отворила су се многа друштвена, културолошка, али и лингвистичка питања. Већину ових речи створили су студенти, грађани и новинари који подржавају студенте у захтевима изнетим пред власт и на протестима поводом непредузимања одговорности за трагедију.

У марту је у Пионирском парку¹⁰ постављен *Ћаџиленд/ћаџиленд* – импровизовани камп студената који су се декларисали као *сїуденїи који желе да уче*. Суфиксоидом *-ленд*¹¹ асоцира се на забавне и тематске паркове (према *Дизниленд*, *Леїоленд*),¹² али је поред значења конкретног (Пионирског) парка, врло брзо *ћаџиленд* почео метафорички да означава сваки систем (и простор) у коме владају поремећени друштвени односи и девијантни, неморални системи вредности. У међувремену, јавили су се и други деривати са истим или сличним општијим значењем места, попут *Ћаџисїиан/ћаџисїиан* (према називима држава *Авїанисїиан*, *Пакисїиан*, *Таџикисїиан* и сл., при чему говорници српског језика имају стереотип да је у питању далека и мање развијена земља), али и *ћаїџра* (према *шайџра*), с тим да овај други нема развијено метафоричко значење, већ реферише на шаторе у Пионирском парку, уносећи нијансу пејоративности.

Иако у већини деривата доминира подругљив тон, тек понекад праћен саосећајним, неизбежно је истаћи да продуктивност ове породице речи треба

¹⁰ Пионирски парк је један од централних београдских паркова, у непосредној близини важних центара политичке моћи (с историјски симболичним потенцијалом): Скупштине града Београда (некадашњег Старог двора) и седишта председника Републике Србије (некадашњег Новог двора).

¹¹ Бугарски бележи још и *Чериленд*, *Додиленд*, *Дејїонленд* као бленде с овим формантом без залажења у творбену анализу (Bugarski, 2013).

¹² О томе постоји забелешка и на сајту Филолошког друштва „Речи”: <https://www.rec.org.rs/2025/03/21/nr-mart-2025/> (приступљено 5. септембра 2025).

тражити у чињеници да група друштвених актера која их ствара (студенти, људи на протестима и сл.) имају мању политичку и медијску моћ.

Постоји група нових речи и израза који реферишу на конкретне друштвене актере. У једном тексту на сајту Н1 појављују се графодеривати *Али ћАца* (према *Али даба* и *ћаци*), *ћАца* (према *ћаци* и *Аца*) који реферишу на председника Републике Србије Александра Вучића (а у коментарима на текст појављују се и конструкције типа *ћредседник ћАца*);¹³ изрази попут *алфа ћаци*, *нулћи ћаци* реферишу на студента Милоша Павловића, који је у појединим телевизијским гостовањима уз своје име и презиме додавао *Ћаци* као надимак.

Са циљем одржавања конфликта појављују се контексти у којима се *ћаци* употребљава као антоним лексеме *ђаци*, попут наслова *Малим маџуранћима забрањен улазак на ћрославу здоћ мајнице „Излазимо као ћаци, а не као ћаци”*.¹⁴ Активирање концепта националне свести и патриотизма читава се у пароли у којој се лексема *ћаци* употребљава афирмативно: *Боље ћаци нећо наци*, која своју потврду има и у медијском дискурсу¹⁵, при чему је важно истаћи да је друштвена моћ јавних средстава информисања, у којима се овакав контекст јавља већа у односу на друштвену моћ дискурса друштвених мрежа, који спада у тзв. секундарни јавни дискурс. Овакви примери нису само последица неједнакости у распореду моћи, већ и последица потенцијала неологизама за енантиосемију.

Лексема *ћаци* мотивисала је низ лексема са општијим значењем „особа која има негативне особине попут необразованости, незнања, склоности корупцији, бахатости и сл.”,¹⁶ с тим да се суфиксом изражава пол (*ћацина* наспрам *ћацин*; *ћацика* наспрам *ћаци*, *ћацијана* наспрам *ћациј*¹⁷ и сл.),¹⁸

¹³ Доступно на: <https://n1info.rs/licni-stav/pise-danijel-dasic-kako-su-ali-caca-i-40-milijardera-ukrali-uskrsnjeg-zeku/> (приступљено 5. септембра 2025).

¹⁴ Доступно на: <https://n1info.rs/vesti/malim-maturantima-zabranjen-ulazak-na-proslavu-zbog-majice-izlazimo-kao-djaci-a-ne-kao-caci/> (приступљено 5. септембра 2025).

¹⁵ Доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/politika/transparent-bolje-caci-nego-nacikacen-ispred-pionirskog-parka/gk6f3gl> (приступљено 5. септембра 2025).

¹⁶ Како ове речи нису забележене нити дефинисане ни у једном речнику досад, ово општије значење наводи аутор према грађи којом располаже, а на основу општеприхваћеног приступа у творбеној литератури (нпр. Ђорић, 2008).

¹⁷ У појединим кратким коментарима на друштвеној мрежи Икс облик *ћациј* користи се и као множина: *Ћациј се ућисали на факулћетће заједно са својим дабама и дедама да ди надћласали сћуденћне на иленумима и ћрезели сћуденћнску листћу* (29. август 2025); *Од којих и од чијих ћара ћандури у кордонима, шћћо чувају Ћациј и бране даћинаше од народа, годијају скућоцене ћамећне шћелефоне?* (28. март 2025).

¹⁸ Учесталост мовираних фемининатива, нарочито продуктивних суфикса *-ка*, *-иња* и *-ица*, међу новим речима бележи се у србистичкој литератури већ дуго (исп. Ђорић, 2008; Оташевић, 2008, стр. 130–131). Жаргонизовани суфикс *-ијана* такође је забележен (исп. Bugarski, 2003, стр. 20).

додатна експресивна компонента пејоративност и емотивна компонента (квази)сажаљења (*ћацко*)¹⁹ или се означава особа која проводи време у тзв. Ћациленду (те се користе суфикси карактеристични за деривацију имена житеља: *ћациленђани*), као и припадник покрета с негативном маркираношћу (*ћацисџа* према моделу нпр. *нацисџа*; *ћационалисџ* према *националисџ*). Лексема *ћаци* мотивисала је и друге именице којима се означава нпр. склоност понашању карактеристично за *ћација* (обично девијантном) или припадност покрету (изведеница *ћацизам* и придев *ћацисџички*).²⁰

Критика усмерена и на одређене друштвене и професионалне групе одражава се у речима попут *ћолићаци* (чешћа потврда у множини) (према *ћолицајци*) и *ћолићајац* (према *ћолицајац*), *ћацијак* (према *ћаџријарк*), *ћаџа* (према *ћаџа* у примеру *Ћаџи још нису изабрали ћаџу*, мрежа Икс 22. октобар 2025, коментар на фотографију дима изнад Пионирског парка), *ЋАНУ* (са значењем алтернативе САНУ (Српска академија наука и уметности), која би се састојала само из *ћација*). Из ширег контекста могу се ишчитати све вредносне димензије (на релацији законито–незаконито, морално–неморално) које гравитирају око нових речи: нпр. склоност корупцији у: *Ћаци добијају дневнице после већерашњег спонтаног окупљања. Кад наводно толико много vole своју странку и председника, зашто им је потребна новчана компензација?* (парола са протеста 13. септембра, потврђена и на друштвеној мрежи Фејсбук); ненормално психичко стање у: *Твој закључак је ћроизвод ћоремећаја званог ћацизам* (20. октобар 2025, мрежа Икс).

Дисквалификација се понекад заснива и на асоцијативности коју поједине нове речи деле са речима које означавају животиње, на пример, *ћацов* (према *ћацов*), *деконџамићација* (према *деконџаминација* у значењу уклањања, уништавања живих бића – *ћација*), а то потврђују и контекстима попут следећих: *После ћаци скуџа ћоћредна је оздиљна дезинфекција* (парола са протеста 10. септембра; потврђена и на друштвеним мрежама Фејсбук и Икс); *наводно су дацали ћоћовске ударе на свој ћолмана и меч био ћрекинуџи, можда их се некад и казни за ћо али ћешко док је њихов врховни ћацов власџи* (28. септембар 2025, мрежа Икс). Такође, јављају се и речи попут *ћацад*, добијене суфиксом *-ад*, тзв. граматичким суфиксом којим се у пракси означава множина углавном младих бића (људских или животињских) (исп. Клајн, 2003, стр. 16).

У исту ситуационо-комуникациону групу лексема спада и лексема *анџиблокадер* мотивисана лексемом *блокадер* (која тематски припада другој

¹⁹ Клајн бележи суфикс *-ацко* као деминутивни суфикс (Клајн, 2003, стр. 305).

²⁰ Суфикси попут *-изам*, *-изација*, *-исџа* (за извођење лица или предмета које врши дејство означено речју у основи изведенице или особу са активним односом према појму означеном у творбеној основи (Оташевић, 2008, стр. 142)) и сл. спадају у продуктивне суфиксе када је реч о новим речима (Ћорић, 2008, стр. 68–111), а поједини аутори их називају и новим деривационим морфемама (исп. Оташевић, 2008, стр. 139).

групи из анализираниог корпуса) са значењем „противник блокада”, а заправо представља својеврсан еуфемизам.²¹

Једна од лексема с посебно негативном конотацијом заснована је на метонимијској вези између дела одеће и особе која је носи: *црнокајуљаши*, са значењем насилне особе обично из криминалног миљеа, у примерима попут *SNS crnokapuljaši poglavnika Vučića iscrтали su simbol svoje politike po XIII beogradskoj gimnaziji*. (21. јануар 2025, мрежа Икс). Оваквим се лексемама посебно истиче веза између власти и криминалаца, те се критика усмерава на вредносну димензију законито–незаконито, правда–неправда и морално–неморално.

О односу студената и присталица и подржавалаца студентских протеста према појединим (провладиним) медијима сведочи реч попут *дезинформер* (настала сливањем двеју лексема *дезинформисаићи* и *Информер*²²). Тиме се управо одражава неповерење у медијско извештавање.

Друга група реферише на студенте и њихове подржаваоце, има мањи број забележених речи, а изостаје и бројнија породица речи. Такође, у другој групи налазе се речи које означавају особе и појаве (активности), али примера ради, нема топонима, којих има у првој групи.

У јавном дискурсу уочљива је употреба речи попут *блокадер* и *блокадерка* за особе које учествују у блокадама раскрсница са циљем изражавања протеста због неутврђивања одговорности за трагични догађај: *Раић међу блокадерима до исцрпљења: Грухоњићева екија разоткрила Ђиласову лажну комисију; Да блокадери нису нишија друго до јолијички лешинари, одавно је јасно*. (наслов и прва реченица у тексту, *Информер*, 23. октобар 2025); *Блокадер иреји члановима СНС-а: Нико неће остати жив* (наслов, *Политика*, 25. јул 2025); *Анатомија израза: Зашто су студенти постали блокадери?* (наслов, *Пешчаник*, 27. јун 2025). Врло занимљиво запажање налази се у тексту на *Пешчанику*: „Рећ *blokader* није неки нови термин за студенте у блокадама, то је оптужба, која не долази из стварности него из механизма моћи. Одавно је Фуко разјаснио да моћ делује тако што производи стварност, објекте и истину. Када власт и њени медији употребљавају рећ *blokaderi*, они не говоре о студентима, они говоре о нечему што није део заједнице, о нечему што не спада у легитимни друштвени поредак. *Blokader* тако постаје дискурзивни облик искључивања из заједничког значења.”²³ Делегитимизација учесника протеста остварује се и у синтагми *блокадери широкадери*, чиме се, осим параномазијом, дисквалификација

²¹ Досадашња литература посвећена новим речима, нарочито сливеницама и хибридниим образовањима, бележи и префиксоид *анти-* (Ђорић, 2008, стр. 127) и страни суфикс *-ер* за означавање особа као продуктивне творбене форманте (Bugarski, 2003).

²² *Информер* је таблоидни дневни лист и онлајн портал у Србији, познат по сензационалистичком и политички острашћеном извештавању.

²³ Доступно на: <https://pescanik.net/anatomija-izraza-zasto-su-studenti-postali-blokaderi/> (приступљено 12. новембра 2025).

постиже и на симболичком плану активирањем концепта чистоће (ЧИСТО ЈЕ МОРАЛНО, ПРЉАВО ЈЕ НЕМОРАЛНО): *Građani su jasnim transparentom poručili "Blokaderi štrokaderi" time ističući da im nije do blokada, podela i raspoločavanja Srbije* (Информер, 30. октобар 2025). Придев *блокадерски*, у значењу „који се односи на блокаде”, користи се у примерима попут следећих: *Букџи сукоб унутар блокадерског штабора* (Политика, 12. новембар 2025); *Блокадерски фашисти су вечерас поново покушали да зајале живе људе, само зајло шило су се дрзнули да мисле друјачије од њих и шило су довољно храбри да се боре за своја љрава, за мир, сјабилности, за Србију* (Саопштење СНС, 2. новембар 2025); *Коначно смо добили блокадерски полиитички пројрам* (Политика, 29. април 2025). Пејоративност у синтагмама попут *блокадерски штабор*, *блокадерски фашисти* показује да се одржавање конфликта одвија и коришћењем лексема чија је примарна семантика у вези са ратом (*штабор* је турцизам са значењем једне од двеју сукобљених непријатељских страна (према РСМ, 2011, стр. 1273), а *фашисти* – присталица фашизма („идеологије и владавине реакционарних и империјалистичких представника крупног капитала, којој је главно обележје шовинизам, расизам и уништавање свих демократских слобода”, према РСМ, 2011, стр. 1403)). Већину ових речи употребљавају медијске куће чија је уређивачка политика под утицајем власти и других друштвених актера који подржавају актуелну власт, а сковане су од стране представника власти и њихових присталица. Дакле, друга група нових речи означава противнике власти, студенте који су организовали блокаде, маршеве и друге активности усмерене на изражавање незадовољства због изостанка одговорности за пад надстрешнице и због неиспуњења захтева.

Идеолошки су објене, те су на тој бази настала нова значења постојећих лексема *љумџија*, *љумџање* и *динстијање*, а то потврђују следећи примери из корпуса: „’Pumpanje za nas znači ohrabrenje da se nastavi dalje, da se ne odustaje. Samo pumpajte do kraja, do ispunjenja zahteva, navela je jedna studentkinja.’”²⁴ „’Prvo mora sve da se omasovi, nas je dovoljno, ali bi dobro bilo da nas bude još više. Što nas je više, to će kraće ceo proces dinstanja trajati. Ako malo pojačate temperaturu, ako neke začine stavite, onda će to ispasti vrlo ukusno, a desiće se brže nego što ovaj režim ili govedina očekuje, rekao je Bakic.’”²⁵ Занимљиво је да су поменуте лексеме које су настале унутар ситуационо-комуникационе групе на коју се и односе, те немају негативну конотацију, већ само позитивну, изузетно експресивну, а у смислу друштвеног контекста агитативну. С друге стране, има примера који показују и динамизам у промени експресивног значења,²⁶

²⁴ Доступно на: <https://nova.rs/vesti/drustvo/kako-pumpa-novi-sad-pumpanje-u-ritmu-srca/> (приступљено 9. новембра 2025).

²⁵ Доступно на: <https://nova.rs/emisije/bakic-sto-nas-je-vise-to-ce-krace-ceo-proces-dinstanja-govedine-trajati/> (приступљено 9. новембра 2025).

²⁶ Експресивна маркираност лексема део је конотативне макрокомпоненте лексичког значења (исп. Драгићевић, 2007, стр. 61). Такође, експресивност је хиперординирана

будући да се употребљавају саркастично од стране друштвених актера с позиције моћи: „Џовек је осам месеци кршио Устав и законе, мора да „пумпа” да не би дошло време одговорности”, rekla је Brnabić гостујући на TV Pink.”²⁷

Интересантно је да је лексема *ћаџи* мотивисала реч с позитивном конотацијом и из ове ситуационо-комуникационе групе: *ћаџомиџин*, у значењу „особа која је способна да се супротстави присталицама власти”, у примеру: *Дијана Хрка ушла сама у Ђаџиленд, а ћаџике се склањају; Дијана = Ђаџомиџин* (20. октобар 2025, мрежа Икс). Контурно блендирање речи *ћаџи* и *сџирејџомиџин* резултирало је жаргонизованом новом речју с јаким експресивним потенцијалом. Ову реч, за разлику од претходних из ове групе, употребљавају студенти и њихове присталице. Овакве мотивације иду у прилог тврдњи да се конфликт у јавном дискурсу одржава и преко деривационих и преко лексичких процеса. Такође, може се закључити да је ово једна од малобројних лексема с позитивном конотацијом која спада у другу тематску групу, поред префиксираних лексема *нећаџи* (с доследно антонимским значењем према *ћаџи*), а ова се чињеница оправдава тиме да је настала управо у оквиру групе студената и њихових подржавалаца.

Закључне најомене

У фокусу овог истраживања биле су нове речи у српском јавном дискурсу које су, осим одражавања актуелне друштвене кризе, утицале и на одржавање конфликта између две супротстављене стране: између власти и подржавалаца власти, с једне, и студената и присталица студентских протеста и других студентских активности с друге стране. Током анализе потврђено је да је правац кретања ових речи ишао са лексичке периферије ка центру лексичког језгра јавног дискурса, од индивидуализације до апелативизације (на примеру лексема *ћаџи*), да је експресивност расла с појављивањем новотворених речи и израза мотивисаних лексемом *ћаџи* (*Ђаџиленд, ћаџад, алфа ћаџи*), али и лексемама *блокаде, џумџајџи* и сл. (*блокадер, џумџаџије*), као и да су се шириле кроз регистре (од разговорног и неформалног до формалног, али и у супротном смеру – од формалног до разговорног, о чему посебно сведоче примери попут *Ђаџи, ћаџи, Ђаџиленд, блокадери шџирокадери*).

С обзиром на недвосмислену поларизацију, прикупљена грађа разврстана је према ситуационо-комуникативном критеријуму као хиперорданираном, али је лексичко-семантичкој анализи придодат критичкоаналитички приступ, с циљем да се разоткрију манипулативне стратегије које су на нивоу

и вредносној компоненти значења (на линији добро–лоше), емотивној компоненти (у погледу одобравања и неодобравања) итд. (исп. Ристић, 2004).

²⁷ Доступно на: <https://www.nedeljnik.rs/pumpadzija-na-celu-grupe-ana-brnabic-optuzuje-rektora-djokica-da-bezi-od-odgovornosti/> (приступљено 9. новембра 2025).

речника допринеле одржавању друштвене кризе. На језичком нивоу те су стратегије реализоване преко промене регистра, промене значења и преко специфичних творбених процеса, карактеристичних за афективну, емотивну, вредносно маркирану и жаргонизовану лексику. Секундарни критеријум тицао се употребе из позиција друштвене моћи, те је анализа показала да су продуктивније породице речи које долазе из групе с нижим степеном политичке (и медијске) моћи, као и да се унутар групе која се односи на студенте јављају и лексеме с аутореференцијом с циљем агитације.

Извори

Блиц: <https://www.blic.rs/>

Инстаграм: <https://www.instagram.com/>

Информер: <https://informer.rs/>

Мрежа Икс: https://x.com/?lang=sr_RS

Н1: <https://n1info.rs/>

Недељник: <https://www.nedeljnik.rs/>

Нова С: <https://nova.rs/>

Пешчаник: <https://pescanik.net/>

Политика: <https://www.politika.rs/scc>

Протестографија: protestografija.cloud

РМС: *Речник српскога језика*. (2011). Нови Сад: Матица српска.

РТС: <https://www.rts.rs/sr/index.html>

Фејсбук: https://www.facebook.com/?locale=sr_RS

Филолошко друштво „Речи”: <https://www.reci.org.rs/>

Литература

Драгићевић, Р. (2007). *Лексиколоија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику 2*. Београд: Завод за уџбенике.

Лазић Коњик, И. (2021). Англобализми и други неологизми у најновијем периоду развоја српског језика. *Новоречје*, 4, 19–28.

Лазић Коњик, И. (2024). Лексикографија у дигиталној ери: интернет и друштвени медији као извори нових речи. *Новоречје*, 11, 62–80. <https://doi.org/10.18485/povorecje.2024.6.11.5>

Оташевић, Ђ. (2008). *Нове речи и значења у српском језику*. Београд: Алма.

Радовић Тешић, М. (2009). *С речима и речником*. Београд: Учитељски факултет.

Ристић, С. (2004). *Експресивна лексика у српском језику: теоријске основе и нормативно-културолошки аспекти*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Ристић, С. (2012). *О речима у српском језику (творбени и лексикографско-лексиколошки аспекти)*. Београд: Институт за српски језик.

- Ђорић, Б. (2008). *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик.
- Bugarski, R. (2003). *Žargon*. Београд: Библиотека XX век.
- Bugarski, R. (2009). *Nova lica jezika*. Београд: Библиотека XX век.
- Bugarski, R. (2013). *Srpske slivenice*. Нови Сад: Академска књига.
- Creese, S. (2017). *Lexicographical Explorations of Neologisms in the Digital Age. Tracking New Words Online* (Unpublished doctoral dissertation). Coventry University, Coventry.
- De Rycker, A., & Mohd Don, Z. (Eds.). (2013). *Discourse and Crisis: Critical Perspectives* (Vol. 52). Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Falkheimer, J., & Heide, M. (2010). Crisis communicators in change: From plans to improvisations. In: W. T. Coombs & S. J. Holladay (Eds.), *The Handbook of Crisis Communication* (pp. 511–526). Wiley-Blackwell Publishing.
- Katnić-Bakaršić, M. (1999). *Lingvistička stilistika*. Budapest: Open Society Institute.
- Katnić-Bakaršić, M. (2012). Uloga zamjenica *mi* i *oni* у конструкцији односа моћи у дискурсу. *Bosanskohercegovački slavistički kongres, 1* (1), 399–405.
- Klikovac, D. (2008). *Jezik i moć*. Београд: Библиотека XX век.
- Muhvić-Dimanovski, V. (2005). *Neologizmi, problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Prčić, T. (2024). *Reči u novom svetlu*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Van Dijk, T. A. (1988). *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey: Lawrence.
- Van Dijk, T. A. (1998). Opinions and ideologies in the press. *Approaches to Media Discourse, 21*(63), 1–33.
- Würschinger, Q. (2021). Social networks of lexical innovation. Investigating the social dynamics of diffusion of neologisms on Twitter. *Frontiers in Artificial Intelligence, 4*, Article 648583. <https://doi.org/10.3389/frai.2021.648583>

Svetlana M. SLIJEPCHEVIĆ BJELIVUK

SASA Institute for Serbian Language
Belgrade (Serbia)

New Words as a Means of Sustaining Conflict in Serbian Public Discourse

Summary

Following the collapse of a canopy at the Novi Sad railway station on November 1, 2024, which caused the death of sixteen people, Serbian public discourse entered a profound social crisis marked by intense polarization. Due to the absence of accountability and the failure to initiate judicial proceedings, the situation initially led to student protests and mass gatherings in solidarity. These were subsequently followed by a range of broader social and political actions undertaken by government representatives with the aim of suppressing the unrest. Within these circumstances, Serbian public discourse witnessed

the emergence and increasing circulation of lexical items and expressions such as *ćaci*, *Ćaciland*, *blokaderi* ('blockaders'), *pumpadžija*, and similar formations. These expressions primarily functioned as labels employed to discredit political opponents, serving as discursive tools of stigmatization and delegitimization.

The aim of this paper is to demonstrate how newly coined words in Serbian public discourse became instruments for sustaining conflict between government representatives and their supporters on the one hand, and students, citizens supporting them, and the opposition on the other. The research corpus was compiled from various sources and using multiple methods, covering the period from November 1, 2024, to November 15, 2025. In view of the unambiguous polarization, the collected material was categorized according to a thematic criterion as a hyperordinate one (primarily based on reference). The lexical-semantic analysis was supplemented with a critical-analytical approach in order to uncover manipulative strategies that, at the level of the lexicon, contributed to maintaining the social crisis. A secondary criterion concerned the use of these lexical items from positions of social power. The analysis confirmed that the trajectory of these words moved from the lexical periphery toward the centre, from individualization to appellativization (illustrated by the lexeme *ćaci*). It was also shown that expressiveness increased with the emergence of newly coined words and expressions motivated by this lexeme, as well as by *blokade* ('blockades'), *pumpati* ('to pump'), and similar items. Furthermore, these forms expanded across registers—ranging from colloquial and informal to formal usage, and also in the opposite direction, from formal to colloquial contexts. The research confirmed that newly coined words and expressions unequivocally contribute to the maintenance of polarization, and that they are more frequently created and used by actors with a lower degree of political (and media) power.

Keywords: neologism; crisis discourse; Serbian language.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторско-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).